

StVicentF (*Serm.* I, 40.16).

Reforça la prova de la composició *ja-s sia* el fet que *ja* també es combini amb altres formes personals del verb *ésser*, en conformitat amb la *consecutio temporum*, i en particular amb *fos* quan es tracta d'un pas-sat. *Jasfós* (= *ja-s fos*), en efecte, fou freqüent: «*jasfós* que ell no hagué grans lletres, havia seyn natural», *Blanq.* (*NCl.* I, 293.5); o, en la combinació freqüent amb *ço*: «no s'en seguís mala fama per les terres, *jas fos ço* que ·ls Ciutadans en colpa no-n fossen», *Cost. Tort.* (*Ol.*, p. 435); «la dona, qui-s sentia trista, per ço cor era en peccat, *jasfós ço* que no cuydava ésser en peccat», Lull (*Merav.*, *NCl.* III, 89). O, amb la indicada contaminació, *jatsefós*, StVicentF, *Serm.* (II, 265.31) o *jats fos* (Lull, *Gentil.*, pp. 202).

Nova confirmació eloqüent en la forma *vos (us)* del pronom, quan hi ha aplicació a una segona persona del plural: «Senyor --- *ja us siats* vós un hom sols, la vostra persona --- més és e fa més de enfortiment que dos milia cavallers», Desclot (*NCl.* v, 13.1; ed. Buchon, p. 299). En fi també es degué donar el cas de combinar-se amb *és* —*ja s'és*, d'on *jatsés* amb la contaminació—, car l'*InuLC* (s. v. *ésser*) cita en un doc. de 1380: «e vós, *jatsés* raquest, no siats volgut comparar» (*és = est, ets*, de 2.ª persona, com és normal en ross.).²⁵

Altres vegades veiem que entre *sia* i *ja s'*intercalen uns quants mots; però, en lloc de *ja + x + se sia*, la repetida contaminació ha fet que el producte de la *s* s'anticipi lligant-se amb el *ja*: «De ço que s'és fet, me pesa molt, *jats* que no consciència no *sie* lesa, car a cas és vengut», *Curial* (*NCl.* III, 169), «*jats* qu'eu *sia* molt ocupats d'alguns afers ---», *BMetge* (*Fort. e Prud.*, *NCl.*, 57.10, i de nou 69.17 i 81.4). En fi també es dona el cas, en la fase arcaica, que la combinació es faci amb un subjuntiu present però no del verb *ésser* sinó d'un altre verb: «ço dits nostra Scriptura! / *Jats* dig' om de l'Enfan / qu'es forts, ab dur talan, / e greus de pariar, / dreyts dits: c' axí-s deu far, / e ---», Cerverí (*Rossinyol*, v. 442).

Quant a la història de la forma normal *jatsia*, veiem que la variant amb *ts* ja apareix algunes vegades en autors de la fi del S. XIII: entre ells es troba altres vegades en Lull: «cor vós havets devoció en les nostres oracions, *jatsia* que nós siam indignes de ésser exohits, pregarem Déus que ell vos faça tant membrar sa virtut ---», *Blanq.* (*NCl.* I, 109.2; de nou I, 284.5), «*jatsia* que es covenguen», «*jatsia* que no sia natural» (*Gentil.*, 21, 101); o en Desclot *jatsia que* --- (*NCl.* IV, 63.17).

En la documentació aplegada per H. Finke, observem que hi ha sovint *jassia* en les dues primeres dècades del S. XIV, i encara en un doc. de 1322, i «*jassie* A. R. de Pallars ---» c. 1325, però ja *jatsia* en un doc. de 1323 (*Acta Ar.* III, 409, 480, 443): i és la forma que queda des de llavors. Descartem que es tracti de normalització per part dels editors moderns: és la forma general en JoMartorell en l'ed. princeps, com ho comprovo en el cap. 226: «qui poguera pensar que tanta desconexença pogués habitar en lo cos d'un cavaller tan virtuós! E per la molta amor que en ell havia

mesa, me fóra plasant que yo sola fos estada la remuneració de tants serveis --- com ell nos ha fets: *jatsia* la nostra querella sia tan justa que no consent sinó tapar-se los ulls ---», (*Ri.*, 659).

Encara que l'estructura sintàctica més corrent és la d'usar-lo amb caràcter de conjunció, i combinada amb *que*; altres cops, anant sense el *que* i duent un predicat (adj. o altre) funciona en certa manera com una preposició, construcció certament arcaica i molt originària: «la saviesa e la volentat --- divines han ordenat que resurrecció sia, e que --- haja poder de conservar lo cors eternalment, *jatsia* turmentat, e que sia durable», Lull (*Gentil.*, p. 33); «Déus és, *jatsia* que sia cosa invisible, car si so qui és, corporal és, *jatsia* invisible, bé-s segueix ---», id. (*Do. Pu.*, ed. Gili, p. 266); «som tuyt pagats --- com volets enantar en aquest fet ab nostre consell, *jatsia* gran rahó que axí ho fassats», Desclot (§ 149, *NCl.* v, 12.15).

En fi convé indicar que també hi hagué altres combinacions de *ja* amb el subjuntiu i altres mots, però sense el pronom o datiu ètic (que al capdavall també pot ser el cas de la grafia *jassia* o *jasia*): «*ja fos* so que Sent Pol ag<u>és pervers esforsament --- e *ja fos* so que él se mesclàs en fetz meynspreatz --- mas emperò, fo convertit per la misericòrdia de Déu», *VidesR* (f° 33r1, que el ms. B modernitza en *ja sia aysòd que*); combinació amb *ço* que ja hem observat abans, i altrament també ho veiem amb *ço* reemplaçat per *cosa*: «no tan solament en aqueles coses que menors, per si meteys, fan, ans en aqueles coses que fan lurs tutors o curadors, si enganats hi són —*ja sia cosa que* lurs tutors o lurs curadors sien a eyls obligats de mala ministració e ajen actió personal contra eyls --- de continet se deu retractar e de tot en tot revocar l'engan», *CostTort.* (*Ol.*, p. 93). S'hi pot comparar l'it. clàssic *con-cio-ssia-cosa-che*, paral·lel al nostre *com sia que*.

Per més que el desenvolupament d'aquest compost, gramaticalitzat fins a fer-ne una conjunció (o preposició), sigui cosa peculiar del català, no deixà d'haver-n'hi algun conat en castellà medieval; si bé el fet de trobar-lo només en un escriptor tan nodrit en textos catalans com el Marquès de Santillana, dona dret a sospitar-hi un calc de la nostra llengua: «David --- en el pecado de la luxuria mucho se halla se oviesse <'es comportés'> corrutamente, *ya sea que* toda vía tornava a Diós con gran arrepentimiento» (*Proverbios*, comentari del proverbi 40, ed. Sevilla 1530, f° 16v1, i un altre ex. en el f° 19v1).

¹ Coses així continuen certament fins avui, i en tot el territori. «—Volcu dir que és tant? Sí... *ya n'á-ñen...*!»: frases tals, almenys fins a l'Ebre (Torre de l'Espanyol, 1936), = «*ya* n'erren, *ya...*» (Barcelona etc.). — ² Riquer i Aramon puntuen malament, posant-hi interrogant o coma davant, perquè no s'adonen que són subordinades d'interrogació indirecta. — ³ Altrament comú en tot el domini lingüístic, però amb valor molt més assertiu: *ja ho veig* diu un que comprèn una cosa que no entenia, quan la hi expliquen bé (pertot: *žá y bēi* a l'extrem N. de Cerdanya: Porta, 1959). — ⁴ No cal dir que